

7. Казарин А.И. Гуго Гроций как политический мыслитель // Вестник истории мировой культуры. – М., 1958
8. Stramann B. The Right to Punish as Just Cause of War in Hugo Grotius' Natural Law // Studies in the History of Ethics. – 2006. – № 2.
9. Бертельс Ж. Общая теория права. – М., 2000.
10. Майданский А.Д. Диалектика и логика Гераклита Философское наследие античности. – Таганрог, 1999.
11. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 4-е изд. – М., 1981.
12. Oppenheim L. International Law. – Vol. I. – Eight edition. – London, 1957.

Надійшла до редакції 02.03.2011

ПАТЕРИЛО І.В., кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара)

УДК 341.2

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Аналізуються основні джерела та механізми міжнародно-правового регулювання економічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом і державами-членами, здійснюється спроба визначити їх подальший розвиток.

Ключові слова: міжнародно-правовий механізм, регулювання, економічне співробітництво, Європейський Союз

Анализируются основные источники и механизмы международно-правового регулирования экономического сотрудничества между Украиной и Европейским Союзом и государствами-членами, предпринимается попытка определить их дальнейшее развитие.

Ключевые слова: международно-правовой механизм, регулирование, экономическое сотрудничество, Европейский Союз

There are analysed the main sources and mechanisms of international legal regulation of economic cooperation between Ukraine and the European Union and attempts to identify their further development.

Keywords: the international legal mechanism, regulation, economic cooperation, the European Union

Міжнародно-правовий механізм регулювання економічного співробітництва України з Європейським Союзом потребує постійної уваги й удосконалення. Сьогодні країни Європейського Союзу займають у зовнішній торгівлі України провідне місце. Крім того, неодноразово задекларовані євроінтеграційні наміри офіційної влади повинні реалізуватися перш за все в економічній сфері. З'ясування проблеми міжнародно-правових засад економічного співробітництва України з Європейським Союзом має велике теоретичне і практичне значення. Її науковий аналіз допоможе глибше зрозуміти закономірності розвитку відносин між ними і більш реалістично вибудувати відповідний вектор зовнішньоекономічної і зовнішньої політики в цілому.

Дослідженню відносин нашої держави з Євросоюзом приділили увагу серед інших такі науковці, як В. Будкін, І. Бурковський, О. Вишняков, В. Кредісов, В. Мурав'юв, А. Поручник тощо. На нашу думку, у цьому напрямку головна увага приділяється загальноекономічним та політичним аспектам. Інший значний напрямок становить проблематика гармонізації європейського і національного права України [1, с. 36-42]. З-поміж праць, присвячених питанням правового регулювання саме економічного співробітництва, слід насамперед назвати роботи В.І. Мурав'юва [2]. На думку науковця, воно базується на поширенні дії положень права Євросоюзу на країни, з якими європейські інтеграційні організації мають договірні відносини. Тим самим, як доводить В.І. Мурав'юв, ці країни залучаються до різних ступенів європейської інтеграції. Очевидно, з першою частиною наведеного судження можна погодитися, у той час як друга потребує додаткових роз'яснень. Врешті-решт, немає підстав заперечувати, що крім інтеграційних прагнень Євросоюз може переслідувати й цілі зовнішньоекономічної експансії. У нас же головну проблему так званої «євроінтеграції» України нерідко вбачають у труднощах гармонізації національного й єв-

ропейського права, норми яких регулюють економічні відносини. Не заперечуючи їх, доцільно було б торкнутися й інших аспектів взаємовідносин цих двох сторін.

Аналізуючи наукову літературу, доречно також визнати, що в переважній частині вона створювалася у часи занадто великих євроінтеграційних очікувань. А це не могло не позначитися на відповідних висновках і судженнях. Критичні підходи в оцінці механізмів правового регулювання економічного співробітництва між Україною та Євросоюзом (далі – ЄС) представлені значно менше [3].

Таким чином, є підстави зазначити, що механізм міжнародно-правового регулювання економічного співробітництва між Україною й ЄС та його державами-членами на багатосторонньому та двосторонньому рівнях на сьогодні з'ясований недостатньо з точки зору його теоретичного розуміння та практичних потреб.

Загальною метою цієї статті, враховуючи вищевикладене, є спроба заповнити прогалини у теоретико-правових знаннях щодо нормативних засад регулювання економічних відносин між названими суб'єктами міжнародного права.

З проголошенням незалежності України взаємовідносини між нею та ЄС у названій сфері певний час регулювалися у порядку правонаступництва Угодою між Європейським економічним співтовариством і Європейським співтовариством по атомній енергії та СРСР про торгівлю і комерційне та економічне співробітництво від 16 грудня 1989 р. Але європейські амбіції владних кіл незалежної держави обумовили необхідність створення власної правової бази нового зовнішньоекономічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Першим кроком в цьому напрямку можна вважати підписання 16 червня 1994 р. Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС і державами-членами (УПС). Предмет її регулювання доволі широкий. Крім економіки він охоплює й питання політичного співробітництва, або «діалогу», в тому числі й на найвищому рівні. Водночас ЄС тоді не підтримав позиції офіційної влади України щодо більш глибокої інтеграції, яка передбачала отримання вже на тому етапі взаємовідносин статусу асоційованого члена ЄС, аналогічно до статусу, який отримали колишні соціалістичні країни Європи на основі так званих «Європейських угод». Поряд з цим існують серйозні відмінності між «Європейськими угодами» й УПС і в сфері економічних відносин. Перші в даному аспекті належать до преференційних угод, спрямованих на створення «всеохоплюючої» зони вільної торгівлі товарами і послугами. А УПС у торгівельній сфері закріплювала відомі принципи ГАТТ 1994, в першу чергу принцип найбільшого сприяння й національного режиму, до того ж із деякими вилученнями.

Внаслідок того, що УПС регулювала питання, котрі перебувають за межами ексклюзивної компетенції ЄС, вона мала бути ратифікована не тільки європейськими Співтовариствами, але й державами-членами. Цей процес закінчився лише на початку 1998 р. (1 березня). До ратифікації УПС діяла Тимчасова угода з торгівлі та питань, пов'язаних з торгівлею, котра набула чинності 1 лютого 1996 р. Вона складалася з норм УПС, які регулювали торгівлю товарами, тобто сферу відносин, що належала до виключної компетенції Європейського Співтовариства.

Пакет правових документів УПС складався із самого тексту з преамбулою та 109 статтями, Протоколу про взаємну допомогу в митних питаннях, п'яти Додатків та одного доповнення, спільних декларацій стосовно восьми статей УПС, обміну листами з питань створення компанії співтовариства в Україні, Додаткових протоколів про приєднання до УПС нових членів ЄС тощо. Початковий термін дії Угоди був визначений у 10 років з автоматичним продовженням на один рік, якщо одна зі сторін не сповістить іншу про свій намір денонсувати її (ст. 101). Перспектива розвитку УПС визначена ст. 4, згідно з якою Сторони після «подальшого просування України по шляху економічних реформ» мали б розглянути питання щодо початку переговорів про створення зони вільної торгівлі.

Норми стосовно економічного співробітництва між сторонами містяться у частинах III УПС (Положення щодо торгівлі товарами), IV (Підприємницька діяльність і інвестиції), V (Положення щодо поточних платежів та капіталу), VI (Конкуренція і захист інтелектуальної власності) та VII (Співробітництво у сфері економіки, культури і фінансів).

Нормативні положення Частини III базуються переважно на принципах і нормах ГАТТ 1994 та пов'язаних з нею угод і домовленостей за деякими винятками дискримінаційного характеру (режим торгівлі в секторах текстильних виробів та одягу, де Співтовариство набуло права

вводити кількісні обмеження на імпорт 29 видів текстильних виробів, а також подвійний контроль ще на 5 категорій товарів, а Україна взяла на себе зобов'язання не впроваджувати заходи нетарифного регулювання до імпорту зазначених товарів ЄС, а також режим торгівлі окремими видами сталеливарної продукції, котрий теж передбачав кількісне регулювання їх імпорту з України), а також спеціальних режимів у торгівлі ядерними матеріалами і товарами, які належать до сфери дії Європейської енергетичної хартії. Кількісні обмеження Співтовариство зобов'язалося скасувати разом із набуттям Україною членства в СОТ, що й було здійснено.

Норми Частини VI стосуються питань пересування робітників, заснування і діяльності компаній. Щодо першого, тут однозначно визнано пріоритет національного і комунітарного права сторін та двостороннього регулювання. Стосовно ж компаній, то українським Співтовариство надавало режим найбільшого сприяння, а Україна – РНС або національний режим, залежно від того, який із них є кращим (ст. 30). УПС містить також цілу низку винятків на користь однієї чи іншої Сторони в окресленій сфері. Важливе значення мають також положення про вільний рух капіталів з винятками у разі спричинення чи загрози спричинення серйозних труднощів для реалізації політики обмінного курсу валют або монетарної політики. В цій Частині (V) відсутня вимога до Сторін надавати режим найбільшого сприяння руху капіталів та поточним платежам.

Загальна оцінка УПС потребує додаткових досліджень. На наш погляд, вона не виключає критичного компонента. Свого часу згаданий вище О. Вишняков звернув увагу на необґрунтовано жорстку правову трактовку європейськими країнами українського законодавства у світлі положень УПС, недостатню чіткість окремих положень Угоди й відсутність зрозумілого й дієвого механізму розгляду й вирішення суперечок [4, с. 181]. До цього можна додати й багато інших зауважень, зокрема й те, що насправді Україна та її суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності не отримали ніяких реальних переваг у жодній зі сфер, що регулюються положеннями УПС.

Вона навряд чи допомогла вирішенню завдань модернізації та структурної перебудови народного господарства країни. Навпаки, можна припустити, що УПС певною мірою сприяла консервації його сучасного стану з переважанням у структурі промисловості сировинних галузей та галузей з невисоким рівнем переробки сировини (гірничо-металургійний комплекс, енергетичний сектор, хімічна промисловість та традиційне машинобудування).

Разом із вступом України до СОТ її економічне співробітництво з ЄС, в першу чергу торговельне, стало регулюватися багатосторонніми угодами Додатку 1 до Угоди про заснування СОТ. А ще раніше, у березні 2007 р., були розпочаті переговори стосовно всеосяжної, амбітної та інноваційної «нової посиленої угоди» між Україною та ЄС, яку дещо пізніше визначили як Угоду про асоціацію. Після набуття Україною членства у СОТ основна увага приділяється сторонами Угоді про поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ЗВТ) [5]. Наповнення майбутньої ЗВТ спрямоване на досягнення максимально можливої торговельно-економічної інтеграції України з ЄС. Вона включатиме такі елементи, як лібералізація торгівлі товарами (зокрема, аграрного сектора, послугами, вільний рух капіталу, зближення з ЄС у регуляторній та інших сферах), врегулювання суперечок, енергетика, сталий розвиток, державні закупівлі [6].

Зрозуміло, підготовка до укладання нової угоди має враховувати попередній досвід. Зокрема, спиратися на чітке розуміння того, якими реальними конкурентними перевагами диспонує Україна і наскільки вони достатні для того, щоб переходити на безмитний режим торгівлі товарами, відмовлятися від застосування нетарифних обмежень, здійснювати ще більш значну лібералізацію торгівлі послугами порівняно з відповідними зобов'язаннями, взятими при вступі до СОТ та ін. Слід пам'ятати й про традиційні вимоги ЄС у галузі законодавства, а саме – наближення національного законодавства до законодавства Союзу, поступове досягнення сумісності першого з другим, або «acquis», що має відбуватися під пильним наглядом Комісії ЄС. Про останнє свідчить, наприклад, Угода про стабілізацію та асоціацію між ЄС та Хорватією (ст. 69) [7].

Окрему групу міжнародно-правових документів становлять фінансові угоди між Україною та ЄС, а також двосторонні угоди з питань фінансового співробітництва між нашою державою і державами-членами Євросоюзу.

Так, відомі дві кредитні угоди між Україною і Співтовариством. Одна підписана у листопаді 1995 р. на суму 85 млн ЄКЮ зі строком погашення 10 років, а друга – у червні 1996 р. на суму в 200 млн ЄКЮ. Вони були спрямовані на надання макроекономічної підтримки Україні з метою зміцнення резервної позиції, забезпечення необхідної структурної перебудови та спри-

яння розв'язанню зовнішніх фінансових ускладнень країни. Умови надання вказаних кредитів можна вважати достатньо поміркованими.

У грудні 2006 р. сторони підписали Рамкову угоду, яка закріпила правила, що застосовуються до заходів, повністю чи частково фінансованих коштами Співтовариства. Чинними є також дві угоди про фінансування Програми дій з ядерної безпеки від грудня 2005 р. на суму в 69,98 млн євро і терміном до 31 грудня 2015 р. та від 5 грудня 2008 р. загальним обсягом у 20,8 млн євро і строком дії 96 місяців [8].

Деяко самостійне місце займає договірно-правове співробітництво України з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), котрий був утворений згідно з Римським Договором про ЄЕС 1957 р. Між ними діє підписана 14 червня 2005 р. Рамкова угода. Відповідно до неї ЄІБ отримав право здійснювати передбачену його статусом діяльність на території України. Банк користується при цьому найбільш сприятливим режимом, який надається міжнародним фінансовим установам. Після цього з ЄІБ були укладені дві угоди.

На двосторонньому державному рівні найбільш інтенсивно фінансове співробітництво розвивається з ФРН. Запозичення, отримані Україною в рамках двох чинних угод з ФРН, призначені для підтримки малого та середнього бізнесу.

Важливого значення, особливо останніми роками, набуває співробітництво з ЄС у енергетичній галузі. Його розвиток пов'язується з перспективами членства України в Енергетичному Співтоваристві. Передумовами цього вважаються забезпечення надійного технічному стану ГТС (газотранспортної системи) та підвищення ядерної безпеки на АЕС.

Великі сподівання в Україні, крім торговельно-економічного співробітництва, покладаються також і на співробітництво з ЄС в інвестиційній сфері. Базові нормативні положення щодо цього співробітництва були закріплені в УПС, але воно регулюється переважно на двосторонньому рівні угодами про сприяння та захист інвестицій і про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням. На нашу думку, вони не містять якоїсь специфіки порівняно з типовими проформами таких договорів.

Отже, зважаючи на вищевикладене, сьогоденний рівень правового регулювання економічного співробітництва між Україною та ЄС не можна визнати цілком задовільним із точки зору завдань модернізації української економіки. Так, у взаємній торгівлі країни ЄС виступають постачальниками готових товарів, а Україна – переважно сировинних та з низьким рівнем обробки. Стосовно ж прямих іноземних інвестицій, то хоча країни ЄС і дають приблизно 80 % їх загального обсягу (за офіційними даними), але переважна їх частина вкладається у невиробничі сектори. До того ж третину ПІІ з ЄС забезпечили інвестори Кіпру, що не може не викликати певних сумнівів щодо їх походження. Вказані та інші обставини доцільно враховувати при розробці Угоди про ЗВТ з Євросоюзом та подальшому дослідженні проблеми.

Список використаної літератури:

1. Опришко В.Р. Міжнародне економічне право. – К., 2003.
2. Мурав'їов В.І. Договірний механізм економічного співробітництва між Україною та Європейськими співтовариствами // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. праць. – Вип. 28. – Ч. I. – К., 2001. – С. 78-87.
3. Вишняков О. Європейський Союз: дискримінаційний режим у торгівлі з Україною // Право України. – 2005. – № 9. – С. 128-131.
4. Вишняков О.К. Торгове право ЄС: Навч. посіб. – К., 2003.
5. Третій спільний звіт про прогрес у переговорах стосовно угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Представництво України при Європейському Союзі // <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/print/47346.htm>.
6. Про переговори стосовно ЗВТ. Представництво України при Європейському Союзі // <http://www.ukraineeu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/print/47413.htm>.
7. Соглашение о стабилизации и ассоциации между ЕС и Хорватией // <http://eulau.edu.ru/documents/legislation/cealesa-hrvatska.htm>.
8. Сайт Верховної Ради України. Міжнародні документи // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main/cgi user>.

Надійшла до редакції 08.02.2011

